

наведи телефон

Лүимә СЭрипос

12.02.2026
№ 3 (1357)

www.khanty-yasang.ru

Основана 11 февраля 1989 года

E-mail: gazeta@khanty-yasang.ru

И. Мерова кетум хури

**Ты
номерт
ловиньтэн:**

Сәлың мәхум
касункве
щәпитахтэгыт

▶ 2

Вөр щажылныл
кит Мёңкв ойкаг
нэгылттахтыгласыг

▶ 4

Акв щёмья
хольт олсыт ос
ханищтахтасыт

▶ 7

Нёр ляпат олэв

▶ 9

Мәнь Тагт я вәтат
ўргалан мә блы

▶ 12-13

Этпос намыт
урыл

▶ 15

Ты хурит мәньщи пыг Кирилл Меров пöслым олы, тав таквсы армиян вуйвес. Пыг Забайкальский край Чита ўст лусыты. Ты урыл 5 лөпсыт ловиньтэн.

Сәлың махум касуңкве щёпитахтэгыт

Рётың юсвой этпос 27-28 хөталаге кастыл округт өлнэ сәлы үрнэ махум сәлыяныл ёт Ханты-Мансийск үсн ёхталэгыт. Уст тән магсыланыл Кубок Губернатора Югры нампа касыл щёпитаве. Сосса махманув тынакт А.В. Филипенко нампа Центр зимних видов спорта мāt касуңкве патэгыт.

Чемпион яныг нам винэ магыс 30 хөтпа сәлыяныл ёт ёхтэгыт. Щар мак пёлпыщ яласан хум ос нэ хөтпаг «Буран» снегоходыл мивёг. Ань уст махум Когалым үсныл, Хальёс, Белоярский, Сургутский, Нижневартовский ос Ханты-Мансийский районтыл үравет.

Өвыл хөтал сәлың махум номерыл ос хаснэ нэпакыл мивет. Тот китыглахтын лātңыт ловиньтэгыт, тувыл эрнэ лātңыт торыг пōсыт щуртэгыт. Тох жури хөтпат сунсэгыт, хотьют тэләтэ ёмашакв вāгтэ. Мōтыт хөтал ос сәлыл яласэгыт. Та юи-пәлттахуштәра-паты, хōңханыл мак тәксар хөтпа, тав та нōх-паты.

Мак касыл рётың юсвой этпос 28 хөталэт ёмты. Овлэт касың район сәлы үрнэ махманэ сәлың-суның тāгыл нас ёмуңкве патэгыт. Муй мир вос сунсэгыт, ань округувт сосса махум өлэгыт, пёс наканыл элалы тотыяныл, сәлыт янмалтэгыт.

Тувыл касуңкве та өвылтахтэгыт – сәлың суныл яласаңкве патэгыт, тыньшаң рёпыгтэгыт, товтыл масхатэгыт – сәлыяныл юи-пәлт люлим тотавет, ётыл ос товтыл нас хāйтэгыт. Нэ хөтпат сәлың сунын нāйив тәлттэгыт, мōт мән тотыяныл. Тувыл сәлыяныл ойтәлыяныл ос кёрияныл.

Каснэ мән минуңкве щёпитахтан

хөтпат «Мах» нампа ищхйпың лөпс хосыт шар мак ёмас ёрнкол ос сәлы үрнэ мак кәркам хөтпа магыс кәтпос пинуңкве вёрмёгыт. Муй мир магыс тот сәвсыр пумыщ тэлат щёпитавет: сәлың суныл яласаңкве вёрмёгыт, кәтыл сосса махум ёнгилыт вәруңкве, тәнүт ёвтуңкве, та маныр.

Каснэ вәрмаль рётың юсвой этпос 28 хөталэт 11 щёст өвылтахты. Тув касың хөтпа оln ойттәл ёхтуңкве вёрми.

Ты ляххал мәнщи лātңыг
Светлана РОМБАНДЕЕВА
толмашластэ

Яныг сапрāнин вōвыглавёсыт

Тāl котиль этпост Россия Президентув Владимир Путин 2026 тәл сәвсыр мирыт юртыңыщ өлнэ тāлыг лāвыстэ, руш лātңыл «Год единства народов России» намаястэ. Ты кастыл Россия янытыл сәвсыр суссылтапыт, ханищтапыт, хөнтхатыглапыт, ялпың хөталыт ос мōт сәвсыр вәрмалит тәл сыс вәруңкве тах патавет.

Рётың юсвой этпос атыт хөталэт Москва үст «Россия – семья семей» яныг сапрāни вāрыглавес. «Россия» нампа колт нила сōтыра арыгкем хөтпат акван-атхатсыт. Тув студенты, школан ялантан нйврамыт, общественный организациян хасхатам махум вōвыглавёсыт.

Г. Косыгина, Л. Мерова

Ты сапрāнит Россия Президент Владимир Путин лāвыс:

– Руш махум – ты мәнлат мир, тав элалы ёмас номтыл акваг сунсы. Руш махум пōхыт мōт мирыт өлуңкве патсыт, тох Россия

яныг странап та ёмтыс. Манхурип тэла пұмаш? Тав сәвсыр щирыл минас. Тувыл шар мак эрнэ вәрмаль өлыс? Касың мир тыт янытлаве ос пёс йис вәрмалянэ нōх-вөрмалтавет.

Мән округувныл мәнлат хөтпат тув өс ялсыт. Тән халанылт Культура департаментыт рұпитан мәнщи нэ Любовь Мерова ос Творчество колт рұпитан нэ Александра Соколянская өлсбиг.

Яныг сапрāни өлум порат мәнлат хөтпат ос нйврамыт элы-пәлт мирн вāнэ хөтпат, «Герой России» ос «Олимпийский чемпион» нам өщнэ махум потырталыт. Ты коньпал тән магсыланыл кинат, концерттыт ос сәвсыр суссылтапыт вāрыглавёсыт.

Культура департаментныл кётым ляххал мәнщи лātңыг
Людмила ТЕТКИНА хансыстэ

Нягань үст савсыр мирыт мүйлысыт

Аньнув Нягань үсныл пицма ёхтыс, тыи Наталья Есаулкова манава акв кәс вәрнэ урыл потыртас. Ты мәнлат нэ Нягань үст өлнэ сасса мэхум ёт «Эвие» («Аги») намба центр пунсыс, тот пунктотнэ нэҗ олы. Тән тот акваёт хантыт ос мәнщит пәс наканыл, щән ләтңаныл элалы тотнэ щирыл рупитэҗыт. Тәл котиль этпос 31 хөталэт тән усаныл «Традиции гостеприимства народов России: праздник дружбы и культурного многообразия» намаим ялпың хөтал вәрыгласыт. Ань ты урыл Наталья таи ләвыс:

– Тамле ялпың хөтал Нягань үст «Пуссын мирыт мүйлуңкве вөвия-нув» намаим проект щирыл щөпитәлвес. Тав 2026 тәлт мирыт пуссын акван-юрщхатнэ тәл кастыл олы, ань савсыр мэхум тәнки халаныл вәйхатнэ ос юрщхатнэ мәгыс акван-атыгләлвөсыт. Таимәгыс үсувт өлнэ кәсың мир хумус мөт хөтпат мүйлуңкве тәнки палтаныл вөвияныл ос манарыл тыттыяныл, мүйлуптыяныл, тамле пәс тәҗыл өлнэ накыт пуссын суссылтаңкве эрсыт.

Мән, сасса хөтпатныл кәркамыг өлнэ элум-хөласыт, Нягань үст ОО «Югра лылыёп» ос АНО «Эвие» («Аги») намба кит организацияг акван-нөтхатым пумыщ накыт суссылтаңкве атхатсүв. Ты

тәлат щөпитәңкве аномм Клавдия Шадриня, Анна Ганерт, Елизавета Сидорук, Елена Шишкина, Вера Арзамасова ёмщакв нөтсыт.

Мән хантыт ос мәнщит колн щалтум мүй хөтпат хумле щирыл мүйилтавет, таи пуссын суссылтаслүв. Мүй хөтпа акваг ёмас сымыл ос ласкатыг юв ўраве, тавән атың тәннүтыт пасанын ўнттэҗыт ос матыр мүйлупсал миве. Янгыщ кәтыл вәрим пормасыл манос хорамың мүйлуптаве төрыл юнтым маснүтыл.

Мүй хөтпа пасан вәтан вөвнэ элы-пәлт өвлэт сөс косамтаве. Ты таимәгыс вәрөҗыт, колсори янытэт вөс сыстамтахты ос Нәй-Отырыт тыг вөс сәҗамәлэҗыт. Тувыл ущ мэхум тәпьялэҗыт, потыр-

Н. Есаулкова кетум хурииг

Нягань үст өлнэ сасса хөтпат

тэҗыт ос оцхуль вәрөҗыт. Юи-өвылт «Күринька» ййкв ййквуңкве лөлюм-тэҗыт.

Мән ты вәрмалит суссылтасанүв ос мөт мирыт мән ётув щәҗтым мүйлысыт.

Ам ань таи ләвуңкве таңхөҗум, ты этнофестиваль сав мэхум акван-атыс, мән ань Россия янытыл өлнэ мөт савсыр мирыт өс вәщинтасанүв ос вәйхатсүв. Мән мәнки халанувт ань акван-юрщхатсүв, мүй мэхум пумыщ наканыл тәра-паттысанүв

ос мәнки наканув урыл тәнанылн потыртасүв.

Ты коныпал Нягань үст өлнэ «Общество русской культуры» намба центрын акван-атхатам мэхум пуссын пүмәщипа ләтың ләвөҗыт. Тот кұщайг Татьяна Макагонова олы. Тамле ёмас ялпың хөтал тән щөпитәлсыт ос мэхум акв тох элалы акван-атхатыгләлуңкве патэҗыт ке, щар ёмас өлнув.

Наталья Есаулкова сасса мэхманән яныг пүмәщипа ләтың ләви, Тән акван-нөтхатым пәс накыт урыл потыртасыт, ялпың хөталаныл мәкыг, щәҗтым минас. Мэхум пуссын аквтох юртыңыщ вөс өлсыт, пус кәт, пус ләҗыл тәнанылн ос тәнки номтаныл ёмас тәлаг вөс өмтэҗыт.

Мән пуссын мирыт пүстәҗыл өлуңкве ләвия-нүв, нәмат лөль ул вөс өмталас ос кәсың элум-хөлас сөтыңыг, щуниңыг вөс яныгмас, өлыс!

Тамара МЕРОВА

Вөр шахылныл кит Мёңкв ойкаг нэгылттахтыгласыг

Мән округувт ўшлахтын вәрмалъ элалъ тотнэ ос савмалтан магыс «Большое путешествие. Музеи-юбиляры в столице Югры» нампа тэла щёпитавес. Ты вәрмалъ сосса мир олупса элалъ тотнэ магыс варава. Тувыл ос округувн ёхталан хотпат вос васыт, хоты мат пүмщиғ ўшлахтуңкве рөви.

«Төрүм Маа» музей-колт

Ты тал овылтахтын порат Белоярский район Касум павылныл «Касум ёх» нампа музей-парк колт рүпитан хотпат тыг ёхталасыт. Тән Ханты-Мансийск үст хурум хотал мүйлысыт, тәнки вәрнэ рүпатаныл урыл мирнэ потыртасыт ос пормасаныл суссылтасыт.

Ты музей 1991 талт тал

котиль этпост рүпитанкве патыс. Ань налыман нупыл ат талэ төвлыс. Тот овыл кўшаиг ханты хум Андрей Александрович Ерныхов олыс. Та порат музей магыс пормасыт атуңкве сав павлың хотпат нётсыт. Ань ос тот кўшай нэғ Светлана Ивановна Рандымова рүпиты.

Сартын ты музей Касум

павыл ляпат олыс. Ос 2013 талт тав я тапалн тотвес. Тот хантыт олнэ колыт, ампарыт, сүмьяхыт ос мот колыт пёс йис щырыл унттувёсыт, нянь вәрнэ кўр вәрвес. Няврамыт ёнгын магыс янас ма щёпитым олы.

Та музейт Ёринёквва хоталыт мүйлавет. Тот салың махум тәнки халаныл касылыт вэрыглэгыт. Ворян ос хўл алышлан хотпат ялпың хоталаныл щёпиталэгыт. Сосса махманув Ёй катын-патын порат, тот ты Ёй ййквёгыт. Тувыл янас каснэ ма щёпитым олы. Каснэ хотпат тот тынъшаң пэхвтэгыт, салың сун ұлтта поргёгыт ос мот щырыл касэгыт. Мүй махум магыс савсыр экскурсият щёпиталавет. Тот хантыт пёс йис олупсаныл, олнэ хўлнэ наканыл урыл потыртэгыт.

Ань «Төрүм Маа» музейт кўшаиг Елена Терентьевна Федотова олы. Сартын тав «Касум ёх» музей кўшаиг рүпитас. Нэ лавме щырыл, ты музейт сав рүпата няврамыт магыс варава. Төва агитпыгыт сосса мөйтыт ат хўлыгласаныл, тән сака пүмцалахтэгыт, потрыт

ёмшакв хўнтлыяныл, матыр ат ке торгамтэгыт, тара китыглахтэгыт. **Елена Федотова** тох лавыс:

– Мән ты мөйтыт вәнэ хотпатныл ёл-хансыянув. Тувыл няврамытн «Теневые сказки» нампа тэла вэруңкве номылматсув. Мөйт мөйтнэ порат хурит няврамытн суссылтэв. Ты хосыт тәнанылн мөйтыт сунсуңкве сака пүмаш.

Ань тыт мән Мёңкв ойка урыл мөйт суссылтасув. Тувыл няврамыт вөр шахылн ялыс. Тот кит саснэлың Мёңкв ойкаг нэгылттахтыгласыг. Няврамыт тот мощ ёнга-сасыт, тәнанылн сака мўстыс. Тамле ёнгыт хосыт няврамыт номтанылты мөйтыт аква хулытэгыт, тән элалъ ёмас хотпаг яныгмёгыт.

Кўшай нэ лавыс, «Нумсаң ёх» музейт сав ёрнэ тэлат элалъ тотавет. Тот вәтихал савсыр мащтырлапыт щёпиталавет. Махум сасныл савсыр хусапыт вәрёгыт, ұльпа тәрныл пормасыт сагёгыт ос нётнэ маснутыт юнтэгыт. Тән палтаныл савсыр маңыл мир мүйлуңкве ёхталы.

Николай МЕРОВ

Мāньлат пыг армиян вуйвес

Ань ълнэ нотувт пыгыт армият хоса ат тотыглавет, акв тāl сыс военный тēлан ханищтавет. Ос элаль хотьют военный хōтпаг ълуңкве таңхи, тāн тот рӯпитаңкве хультэгыт, Родинав ўргалэгыт.

Мāн ань мāньщи пыг Кирилл Меров урыл потыртэв, тав Хāльўс район Саранпāвилт самын патыс, тот яныгмас ос школа āстлас. Тит тāl Ханты-Мансийск ўст медицинский колледжит лаборантыг ханищтахтас. Тувыл юв ми́нас, туи сыс мощ ўшлахтас, омагѣн-āтягѣн нѣтыс, тэпкант рӯпитасыт, хул алыщласыт.

Таквсы пыгыт акванатуңкве патвѣсыт, Кирилл ъс Хāльўсын соввѣс, тот лѣккарытын соввѣсыт, тав элаль та паттувес. Мāн округувныл Саранпāвил пыгыг Кирилл Меров ос Вячеслав Ванюта Забайкальский крайн Чита ўсн тотвѣсыг. Ань тот танковый войскал лусытэг.

Кирилл щѣмьят щар мāниг ълы. Яныг каңке наме Виталий, тав Саранпāвилт ДЮЦ колт рӯпиты. Марина увщитэ Саранпāвил школат нѣврамыт эргуңкве ханищтыянэ. Кирилл нумпал пыг наме Николай, тав клуб-колт

рӯпиты. Кыгщияге ос увщитэ пуссын элаль ханищтахтуңкве ялсыт, ханищтахтын коланыл āстласаныл остāнти яныгмам пāвланылн ѣхтысыт. Ань яныг кыгщитэ ос увщитэ тэнти щѣмьяңыг ѣмтсыг, янас ълэг.

Мāнь порат нѣврамыт оманылн-āтянылн акваг Хōрыңпāвилн тотыглавѣсыт, тот щачѣкваныл ос ѡпаныл ѡлсыг. Мис-лув мāгсыл пум вāрсыт, вѡрпил вāтуңкве, лāхс атуңкве ялантасыт. Мāньщи лāтың хулым яныгмасыт.

Кирилл школат ханищтахтамѣт музыкальный школан ялантас, тот Дмитрий Георгиевич Агеевын сāңквилтаңкве ханищтавет, мāньщи йкквыт ос эргыт ханищтасыт. Хōт-āти тотыглавѣсыт, мāньщи эргыт, йкквыт суссылтасыт.

Пыг лѣккарыт колледжит ханищтахтаме урыл титыгласлѣв, хумус ханищтавѣсыт ос хоты пӯль-

ницат ты рӯпатал суссылтавѣсыт.

Тав тох потыртас:

– Ам ѡвыл курсыт тѣлы порат практикан Саранпāвил пӯльницан тѣтвѣсум, тот ам анализыт вāруңкве патсум, тѡва хōтпат тѣлпаныл висум. Тот рӯпитан хōтпат нупыл суссум, хумус лѣккарыт рӯпитэгыт. Ань сāvсыр ищйпың утыт ѡлэгыт, мāн колледжит тамле утыл рӯпитаңкве ханищтавѣсѣв. Округув янытыл мāнь пӯльницат тамле утыт пуссын ат ѡньщѣгыт, маныр ѡлы, таил та рӯпитэгыт. Тот ам лов арыгтем хōтал рӯпитасум ос элаль ханищтахтуңкве та ми́насам.

Тувыл тўяг ос Ханты-Мансийск ўст пӯльницан ялантасум, тот тай сāvсыр аппаратура сāv ѡлы, таил рӯпитаңкве сака ѣмас.

Титыт курсыт ѡс тит щѣс практикал вāрыглавѣсѣв. Ханты-Мансийск ўст яныг пӯльницат микробиологический лабораторият рӯпитаңкве ханищтавѣсум.

– Элумхѡлас тѣлпе виңкве хāсэгыт? Ѳвлѣт хотьют тѣлпе виңкве ханищтавѣсѣн?

– Ѳвлѣт мāн мāнти халуvt тулѣвлыл тѣлп висѣв, та тѣлп микроскоп тāра сунсыгласлѣв. Щар ѡвлѣт мāн манекеныт сунсыглым ханищтавѣв, тѣлуптāрсыт ос алпи янытыл тѣлпув хумус яласы.

– Ты рӯпата вāруңкве ат пилсыт?

– Щар ѡвлѣт, вāим, хурахласум. Ам ос амти ханищтахтын юрт āгиянум-пыганумн тулѣвлум майласлум, тольхың юнтпыл пувтмаве ос тѣлуп пащиртаве, мансāвит эри – виве.

Мāньщи пыгн мāн пус-тāгыл ѡлнэ лāтың тѣтѣв, мѡт хаштāl мāt ѡлуңкве молях вос ханьщувлы, армият ѡлнэ этпосанэ моляхнув вос оигпѣгыт.

Кирилл омагѣн-āтягѣн Ирина Андреевна ос Алексей Рудольфович Меровыгн паша лātңыл тѣтаве. Тэ́н лāвег, пыгѣн кāсың ўшлахтын хōтал тэ́натэ́н свониты, хумус тот ѡлэгыт, маныр вāрѣгыт, акваг потырты. Ты урыл тэ́н номтанэ́н ѣмасыт.

Галина КОНДИНА

Үй ййкв урыл потрыт ищхйпың утын вәрарет

Ювле хультум этпос оигпаме порат сосса махум «Торум Маа» музейт акван-атхатыгласыт. Тот Үй ййквнэ хурмит хотал вәрмалит махумн суссылтавёсыт. Ань ты тэла нэпакн хансае. Ты проект сосса махум пёс йис өлнэ-хүлнэ вәрмалит вәм ханты хум Владимир Семёнович Волдин намыл маим культура колт рупитан хөтпат ос округ кўщай грант-олн хосыт элалэ тотаве.

Үй ййкв вәнэ ханты хум **Тимофей Алексеевич Молданов** ты урыл тох лавыс:

– Мән Үй ййкв хурмит хоталэ ёнгын урыл хосат тагыл потыр тотсүв. Ос ты тэлат нэпакн хаснэ магсыл олн ат өщсүв, ты тал ущты майвесүв. Ань ты нэпак рётың юсвой этпос оигпан порат тара-таңкве номсылүв. Овлэт мән акв нэпак таратаңкве ёмталасүв, ос Үй ййкв урыл сав потыр атсүв. Таимәгыс ань кәсың хотал урыл ййкв янас хансылүв, хурум нэпак таратэв. Ты хосыт нэпакыт мирн ёмас-нуег ловиньтахтуңкве патэгыт тах.

Ищхйпың ут хосыт нэпак ловиньтан магыс QR-код нампа тэла вәрвес. Ты хосыт потыр кўстырнуег хөнтхаты. Сартын махум пёс йис потрыт туп нас хунтлуңкве вёрмысыт, ань хансым потрыт палт пёсыт вәрарет тах. Ты пёс понюмтан порат, тот кина хосыт

Т. Молданов ос В. Сязи

Касум махум

ханты ләтңыл эргыт хунтлуңкве ос сунсуңкве рөви.

Ты рупата филологыг өлнэ нэ Анна Гриневиц ёмщакв хансыстэ. Тав пёс потрыт пуссын эрнэ щирыл акван-атсанэ. Кәсың потырохса номерыл вәрыстэ. Матыр потыр ат ке торгамтахты, ты урыл тот хул-тыглан ләтңыт хансым өлэгыт.

Ты нэпакн ялпың эргыт хасвёсыт. Тот Касум павыл сосса мир ургалан Най-Отыр ос мөт павыл Най-Отырыт урыл эргыт хансым өлэгыт. Пупәпщикве катын-паттын вәрмалы урыл ос элалэ маныр вәруңкве эри, тот пуссын ёмщакв хансым өлы. Ты ялпың тэлат төва ләтңыт мак ат лававет, түйтнэ ләтңыл потыртавет. Ты түйтнэ ләтңыт торгамтан магыс, тув толмаш ләтңыт өс хасвёсыт.

Ты торыг ань Новосибирск үст өс акв нэпак щёпитаве. 2002 тәлт Касум павылн махум кина пөслуңкве ёхталасыт. Төнт иң сав яныгпәла хөтпат өлсыт. Тән пёс йис потраныл ёл-хансыглавёсыт ос пөслувёсыт. Ань ты тэла щирыл нэпак тәставе.

Ты этпос юи-өвыл хөталыт Сургут үст Үй ййкв урыл нэпак таратан кастыл яныг конференция ёмты. Тот няврам ханищтан сосса хөтпат акван-атхатэгыт. Ханты-Мансийск үст ос Ас-угорский институтт сосса махум хөнтхатыглэгыт. Тувыл ты кастыл Владимир үст сосса мир өлнэ-хүлнэ тэлат вәнэ хөтпат яныг Конгрессын акван-атхатыглэгыт тах.

Ты вәрмалы щёпитан хөтпат потраныл щирыл, ты проект ати туп научный тэла элалэ тотнэ хөтпат магыс щёпитаве, ты рупата яныгщ нэпак ловиньтан хөтпат магыс вәраве. Махум ты пёс йис тэлат ищхйпың ут хосыт молях хөнтуңкве ос ловиньтаңкве вос вёрмияныл. Ос ты потрыт таимәгыс ищхйпың утын вәрвёсыт, тән сав нотын элалэ хультэгыт. Тувыл ань пүмшалахтын хөтпат ты вәрмалит тәнки молях хөнтуңкве ос тарапаттуңкве вёрмёгыт тах.

Махум пасан вәтат потыртэгыт

Пётр Молданов хансум потыр
Николай МЕРОВ толмашластэ

Акв щёмья хольт олсыт ос ханищтахтасыт

Мән лүймә сәв мәныл өлнэ хөтпат А.И. Герцен нампа институтт ханищтахтынэныл өвылтыт потраныл элалы хансыянүв. Төванакт сәв мәхум акван-атхатнэныл порат аты ос номсэгың, акв хотты хаштәл хөтпа насати наң вәнэ элумхөбласын өмщакв вәгтэ. Тох мөлты тәлт өмталас, лүймә институтт ханищтахтам мәхум акван-хөнтхатыгласыт ос тән халанылт Галина Михайловна Коричкова өлыс, тав таи ләвыс:

– Паща өлән, ятил мәхум! Ам лүймә институтт 1975 тәлт Чукотка мәныл ханищтахтукве өхтысум ос 1980 тәлт әстласлум. Ань аквьёт ханищтахтам мәхманув урыл потыртаңкве таңхөгум. Тән төнт Ленинград үсн өс сәв мәныл өхталасыт, мән группавт хус хөтпат халт өрныт, мәньщит, нивхыт, хантыт, чукчит, эвенкыт ос эвеныт өлсыт. Ань 45 тәлыг ты өмтыс, лүймә институтт әстламүв.

Тувыл мән пуссын мәнки өлнэ мәнанувн ләкквामीныгласүв, вәим, төнт щөпт өщнэ телефон манос ищхыпың ут ат өщсүв, төванув тәра тыпылтасанүв, нәматыр ат хулыгласүв, ат вәсүв. Мөлал Эвенкийский мәныл өлнэ нэ Екатерина Салаткина әнумн свонитас ос ләвыс: «Наң мән группавт старостаг өлсын, ань хөт-әти кисхатым мәхманув хөнт्यान ке ос тувыл альбом-нэпак щөпитэгың ке, такем өмас өлнув».

Ос, сөль, ам пенсия патхатамум порат, 2021 тәлт өйкам әтимыг өмтме юи-пәлт, Санкт-Петербург үсн өлуңкве вәнтласум, тувыл кисхатаңкве та патсум. Ань таи ләвуңкве эри, төванув сәв тәл школат вөщкатыг рүпитасыт ос таимәгыс мирн

вәнэ нам өньщөгыт, мәгылн тагатаң пөсыл майвөсыт. Ос ныврамыт ханищтахтукве ат ке патмыт, мөт өмас рүпатаң вуйхатамыт. Төват диссертация-нэпак хасмыт ос наука мәгыс учёный степень вуянтамыт, сәв эрнэ нэпак тәратамыт.

Мән өтув Клавдия Сайнахова ханищтахтас, нөмса әгийг өлыс. Ам аты ос номсысум, тав учёный өмты. Тувыл ищхыпың утыт кисхатым, Афанасьева өпарищ намыл Клавдия Васильевна хөнтыслум, насати, тыи тав. Тав мәньщи ләтҗе элалы тотнэ мәгыс 170 арыгкем научный статьят хансум.

Мән өтув Сергей Николаевич Терёшкин ханищтахтас, тав әще Николай Иванович ханты ләтың мәгыс сәв нэпак хансыс. Сергей саам мәхум ләтың ханищтас ос кандидат нам вуянтас, тав сәв тәл лүймә институтт рүпиты.

Ам чукча юртәгим Лариса Михайловна Кутгеут тот әгит-пыгыт чукча ләтҗыл ханищтым рүпитас, тувыл өс кандидат учёный нам вуянтас.

Александр Александрович Петров эвен хум Ленинград үсн Якутия мәныл өхтыс ос тув акваг өлмыгтас, ты лүймә ин-

Ленинград үс, 1977 тәл

Г.М. Коричкова

ститутт өвлэт доцент ос өтыл профессор учёный званиял майвес. Тав хурумсәт научный статьят хансыс. Ань аквьёт ханищтахтам кос хоты хөтпанув урыл потыртаңкве ке, тән пуссын тәнки мираныл мәгыс матыр өмас тәлат вәрсыт. Хотьют матыр элалы пүмщалаңкве кәсащи ке, ты нэпакт ловиньятынын тах.

Тувыл Галина Михайловна такви группатэ урыл хансум потрыт лүймә институтт рүпитан хөтпатн мүйуптастэ. Ётыл ты нэпак суснэм юи-пәлт мән округувныл иң кит нөг тот хөнтсагум. Тыи Антонина Александровна Богданова (Спасенникова), тав вәт нупыл нөло-

лов тәл Хөнтаң районт Мортка пәвылт руц ләтың ос литература ханищтан нэг рүпитас. Тот 1992, 1999 ос 2006 школа әстлам ныврамыт тәратас. Пенсия патхатаме юи-пәлт Тюмень үс нупыл минас, ань Ялуторовск үст өлы.

Людмила Яковлевна Фомина, өйкатэ өпарищ намөтыл ань Родионова, тав Ханты-Мансийск үст өлы. Овлэт тав үс краеведческий музейт ос тувыл сосса мәхум комитетт рүпитас. Ётыл «юриспруденция» тәла ханищтас ос матахмат тәл округ Дума депутатын нөтнэ хөтпаг рүпитас.

Тамара МЕРОВА

Хул сыслув накытыл сакквәлгыт вәруңкве ханищтахтасуэ

Хальүс культура колт

Нэт ос аҗиришит щаквщәгыт

Тәл котиль этпос 30 хөталәт Хальүс районный культура колт акв сака пұмыш ханищтап блыс – мähум хул сыслув накытыл сакквәлгыт вәруңкве ханищтахтасуэ.

Ты тәла урыл мәнщи нә **Любовь Константиновна Вынгилева** потыртас:

– Мә янытыл бәлнә мирыт пуссын пәс тагыл хул сыслув накытыл матыр-әти вәрсит, хотталъ юнтсаныл манос сакквәлгыт ос мөт сәвсыр хорамыт щәпитасуэ. Мән сосса мähманув бс сыслув накыт тәлыщ матыр-әти мähщтырласуэ, сакквәлгыт щәпитасуэ. Лүимә мир бәлупса ханищтан исследователит Свердловский областъ Пума

я вәтат бәлнә мәнщи пәвыльәрт сорт хул сыслув накытыл вәрим пәс сакквәлыг хөнтсуэ – 111 сәвит хул сыслув накыт тув вәримат.

Лүимәт бәлнә сосса мähм пәс йис тагыл бәщнүтаныл хул сыслув накытыл хорамтасаныл. Ләвыгламыт, тәва пормасаныл, маснүтаныл хорамтәл бәнщүңкве ат рөвыс. Әлнәң сак хунь блыс, таимәгыс мähм кисхатасуэ, бәщнүтаныл манарыл хорамтаңкве рөви.

Ю.К. Миляхова, Н.М. Сорокович, Аня, Л.К. Вынгилева, Р.П. Загородняя, Катя

Хул сыслув пәйтыяныл, тувыл хульм ос хаслы тәлыщ витыт хулщалтыяныл. Ты юи-пәлт бәлпың витын пинияныл, тот эт сыс бәнщияныл, әлпыл нөх-выганыл, тәслыяныл, тувыл супыгхул эльмыл сартыяныл, ань тәкыг вос бәләгыт ос нәтнәгнүв вос сусхатәгыт, вос вольгәгыт.

Хул сыслув накыт пормас хорамтан мähгыс хумус щәпитанкве әри – ты сака яныг вәрмалъ. Щар мäh таи, тәнаныл сака исум кұр тармыл тәслуңкве ат рөви, пөлям мән пинуңкве бс ат әри, эльмтәл хоса ул вос бәләгыт. Сәвсыр хулыт сыслув наканыл әти аквхурипат, хунь пәйтавет, тәваныл вущрамхарпаг әмтәгыт, тәваныл ос яңкыг. Пәс порат яныгщ усхул сыслув накыт хот-щәпитәлвәсыт, мөрсың порат – мохсың ос сүкыр хул сыслув накыт.

– **Любовь Константиновна, тамле ханищтап вәтихал вәрыгләгын?**

– Тыт мән яныгщ школан ялантан нәврамыт ханищтәв, сәвсыр хорамыт вәрәв. Тамле ханищтап этпос кит щәс вәрыгләв. Мән мähм тыг щәгтым әхталәгыт, мән

әтув щаквщәгыт. Аҗиришит халт пыҗиришит әхталәгыт, оманыл ос щәщәкваныл-анәкваныл мähгыс сыре-сыр хорамыт мähщтырләгыт. Ань нәт халт кит ягәгийг унлахәләг, Аня ос Катя, сакквәлыг вәрәг, ханищтахтәг. Сустәмт, тәнатән пұмыш, хул сыслув накыт пұмщалыянән, халн сәвсыр оспа сакыт хартәг.

Матәмас ты пәс йис тәла нөх-вөрмалтавес, ань янге-мәне хул сыслув накытыл сакквәлгыт ос мөт пормасыт әмас номтыл вәрәгыт. Акваг китыглахтәгыт, хумус рөви юн хул сыслув накыт щәпитанкве, хоты хулыт сыслув наканыл виңкве рөви, яныг ман мән сыслув накыт, та маныр. Мән, тыт рупитан хөтпат, нәврамыт әт сәв потыртәв, хулытыллыянүв, ханищтыянүв.

Тувыл Любовь Константиновна хул сыслув накыт урыл әрн мähм пәс йис потыр потыртас. Тав ләвыс, «Лүимә сэрипос» ос «Ханты ясанг» газетагт мөйтыт вәтихал вос хансавет, хунь тот мөйт кәсаләгыт, щәгтым ловиньтыяныл.

Светлана РОМБАНДЕЕВА

Нёр ляпат олэв

Ам яныгмам павлум Ушма павлыг лававе, тав Свердловский областыт олэ. Тыт олнэ маньши махумыт нэпак щирыл «Лүсум маньши» лававет. Лүсум я овты, та я вата хосыт павлыт олэгыт, таимăгыс маньшит тащир лававет.

Ман олэв нёрыт ляпат: Тумп-капай, Щисупа, Вёт-таратан-Шахыл, Холат-Шахыл ос Мань-Пупый-Нёр.

Махумыт Россия янытыл ос мот хон маныл Нёрыт касалаңкве таңхёгыт. Таимăгыс тыг касың тал сав мирыт ёхталэгыт. Тыг кина пöслын хөтпат, ищхйпың лөпс вэрнэ хөтпат арьен касашёгыт ялуңкве.

Тыт савсыр туристический компаният, тан махумыт нёрытн тотыглэгыт. Тан та хөтпат ёт хасхатэгыт, тувыл Нёрна щёпитахтэгыт. Туристыт танки щирыл, тувыл группа щирыл минэгыт. Вижай павылт МЧС кол унлы. Тот миннэныл элыпалт туристыт МЧС нэпакытн хасхатэгыт, тох тан ургалаңкве вёрмавет. Группа щирыл яласан махумыт палт кўщай нэ манос кўщай хум олэ. Пуссын расписание нэпак щирыл яласэгыт, хоты хөтал хансасыт МЧС палт, та хөталыт акв ювле нэглункве эри.

Тэлы порат «Бураныл»

ос ёсал Нёрна ялантэгыт. Туристыт «Бураныл» я хосыт, манос лёңх хосыт яласэгыт. Я хосыт ке минэгыт, тай Вижай павлыныл «База Ильича» мос «Бураныл» сүлттэгыт. Тувыл элалы лёңх тара Нёрна та ёхтэгыт. Овил щёс Холат-Шахыл мос ёхтэгыт. Махумыт тув минуңкве сака такищ касашёгыт. Пёс порат тот махумыт порсасыт. Ты ма Нёр лёх хултыглан хөтпа Игорь Дятлов намыл намтвес. Махумыт Мань-Пупый-Нёрн ос ялэгыт. Тай элалы эри минуңкве. Ты Нёр Россия янытыл сака пумщалаве.

То порат, акв ювле миннэ порат, то махумыт ам павлумт хулуңкве ворагэгыт. Тан сартын лавёгыт, хунь ёхтэгыт. Та кастыл ман хөтал палыт кўр палтым ёмыгтэв. Тан ёхтэгыт, кол кйвырт рёгың.

Ушма павлыт ань мощща махум олэгыт. То руц павылн вантласыт, то атимыг ёмтасыт. Павлыт олнэ хөтпат пёс щирыл олэгыт. Хул алыщлым,

вөраим, пил ватым олэгыт. Щанюм сөрп ос салы котыл пурка юнты. Руц махумыт аква ёвтэгыт.

Ам тўя порат юв ялсум. Тонт туристыт яласан порат ёмтыс. То машинал, яныг тэлякиң суныл Нёр мос минэгыт, то лăглыл ёмёгыт, то я хосыт натылтэгыт.

Мён щанюм ёт тыхотал магыс алпыл нөхквалсымён. Тувыл нянь воруңкве щёпитахтасымён. Руц махумыт сөрп нёвлиң ос суйпилың нянь вөвсыт. Тувыл мён атың нянь воруңкве овылтахтасымён. Ётылнув туристыт ёхтасыт. Щай атың нянь ёт аюңкве патсыт. Ам Евгений Шаталов, Челябинск уст олнэ ойка, ёт потыртасум. Тав экспедиционный проект «Red Off-Road Expedition» кўщаиг олэ. Туристыт Нёрна тараты, тох лавыс:

– Тыхотал ман експедиция «Arctic Trucks» ёт Холат-Шахыл мос минэв. Ам хус махум оныщёгум.

Ман аквхуйплов машинал тыг ёхтысүв. Группамт Россия янытыл савсыр маныл олэгыт. То Москва, Подмосковье, Красноярк усныл ос рёгың маныл ёхтасыт.

Тувыл туристыт халанылт ёмыгтасум, тот Экваг-ойкаг касаласум, тэнатэн китыгласум.

– Ам намум Марина, ойкама наме Миша. Мён Москва уст олымён. Тыг юртыт ёт ёхтысүв. Ман таңхёв Холат-Шахыл касалаңкве, тувыл ёмщакв ма-вит мат ущлахтаңкве. Ты Нёр хащтэл ос пилыщмаңыг лававе, тасавит пёс потрыт олэгыт. Таимăгыс сака таххаты тув ялуңкве. Ты ма сака нётнэ.

Нёр ман Россия янытыл туристыт яласэгыт. Тан маньши вармалит сака пумщалэгыт. То китыглахтэгыт, хумус олэв, маныр вэрёв.

Галина ДУНАЕВА

Тәл котиль Этпост янытлан накыт

Йильпииг бвылтахтам тәлуvt кәсың Этпост мирн вәнэ хотты хөтпа намхөталэ блы манос матыр рүпитан кол тәланэ щирыл янытлаве. Мән ань округувт тәл котиль Этпост ёмталан сыре-сыр накыт хансыянүв. Тамле вәрмалит «Краеведческий календарь» нампа нэпакыт хултыглым блэгыт. Тув хансым савсыр потрыт халт мән туп сосса мэхманув манос тән хөт-әти блнэ рүпитан коланыл урыл нәннэ потыртэв.

Тәл котиль Этпос бвыл хөталэт 1976 тәлт Сосьвинская геолог-разведочная экспедиция Тюмень пәлыл рүпитан колпүсвес. Геолог-разведчикыт Усть-Манья пөхат матырсыр тының ахвтасыт, сөрни, кварцыт кинсым рүпитасыт ос та ёрт сөрни, сәмыллотых, кварц ос кёр бщнэ ахвтасыт хөнтсыт. Акв яныг база-коланыл Хальүс район Саранпәвылт блыс, тот сав мәныл ёхталам хөтпат рүпитасыт. Тот кит рүпитан колыг бвылтыт «Нёрыт урыл» хурум потрыт мәньщи газетат мән хансыгласүв. Ань тах матыр-әти блыглам тәлат тәра-паттыянүв ос элал хансуңкве патэв.

Россия тармыл Союз

писателит палт пёриим ос стихыт хаснэ нэ **Татьяна Юргенсон** та Этпос онтолов хөталэт 60 тәлэ төвлыс. Тав Томский университет журналистика тәла аслас, 1993 тәл пәсыл «Мегионские новости» газетат ляххал тотнэ нэг рүпитас. Янгыщ тав мавит үргалан, мэхум пёс наканыл ос элумхблас хөт-әти яласан мәтэ урыл потрыт хансыглас. Тыгыл элал мот савсыр мят рүпитаңкве патхатыглас, ос тавён хури пөслуңкве акваг мұстыс.

1998 тәлныл 2013 тәлыт мус хөт щёс хуриянэ суссылтапыт щёпитәлвёсыт. 2001 тәлт Татьяна Юргенсон ёрн хум Юрий Вэлла ёт «Охота на лебедей» поэма хассыг.

Л.И. Либов

Нэ Мегион үст блы, тав хансум стиханэ сав-сыр газетат ос нэпакыт тәра-тавет.

Тәл котиль Этпос лов хөталыт **Лев Иосифович Либов** 105 тәлэ төвлынуv. Ты элумхблас Урай үст блыс, 2006 тәлт үс почётный хөтпа яныг намыл майвес ос российский писателит Союзн пир-майтавес. Ойка блме сыс педагогика вәрмалыт 60 тәл рүпитас, тыгыл 40 тәл школа кұщаиг блыс. Ты коныпал «Оттиск» нампа журнал редакторыг блыс, тув потрыт манос стихыт хаснэ хөтпат матыр-әти утаныл хасвёсыт.

Урай үсн Лев Либов 1975 тәлт ёхтыс, төнт йильпи школа үнттувес ос тав тот кұщаиг паттувес. 1991 тәлт ты школа гимназияг вәрвес ос ётылнуv 1993 Лев Иосифович үст хөн ләтңыт ханищтан школа пүнсыс. Ты урыл 2005 тәлт мән тав ётэ акван-хөнтхат-мумён порат потыртәлыс ос газетат хансыгласүв. Тув няврамыт мәньщи ләтың ханищтаңкве ос ялантасыт. Щәнь ләтнүв төнт тот Нина Гындыбина няврамытн ханищтас. 2010 тәлт ты школа лап-пантвес ос ань тав пөнтсылэ допoлнитель-

Т.В. Юргенсон

ный образование щирыл центр рүпиты.

Тәл котиль Этпос 16 хөталэт Ханты-Мансийскат блнэ «Самаровский чугас» нампа парк рүпитаме пәсыл 25 тәлэ төвлыс. 1984 тәлт үст блнэ мэхумн карс урыт үргалан мәгыс 420 гектар ма «Памятник природы» хасвёсыт. Ётыл округ миркол пәлыл тот «Самаровский чугас» парк вәруңкве номылматсыт. Та мят ань вөре ос ятэ, яныгман ййвыт ос пуссын үйхулыт үргалым бньщавет. Ань янытэт 6 621 гектар ма тув ловиньтаве. Россия янытыл 100 савит мавит үргалан савсыр организацият халт ты мав тув хансым блы.

Тынакт Ханты-Мансийскат парк намхөталэ кастыл мэхум мәгыс мүйлын нак вәрыглавес. Сав тәл рүпитан мэхум янытлавёсыт ос мот хөтпат каснэ порат мүйлупсал майвёсыт.

Ты тәл пуссын янытлан вәрмалит акван-атсанүв, төва тәлат янас ляххалыг хансыянүв тах манос хотты хөтпат китыгланэв сыс элал тотыянүв тах.

Тамара МЕРОВА

www.khanty-yasang.ru

Ты ахвтасыт Саранпәвыл музейт суссылтавет

Павлың мир пусмалтым сәв тәл рүпитас

Мәньщи нә Елизавета Михайловна Шмони́на, такви бпарищ наме Номина, ęt ам Югорск ӯст «Сӯевәт пәвил» музейт ялпың хөтал блум порат вайхатасум. Нә хорамың нуйсахил масхатым блыс. Ам таве мәньщи ләтңыл китыгласлум:

– Нәтнә нәкве, мәньщи ләтңыл потыртәгын?

– Мәньщи ләтңыл хәсәгум, потыртәгум. Музейн мүйлуңкве Дарья Ивановна Белова (Аментьева) ęt җхтысум. Китыт щәс Сӯевәт пәвилт мүйләгум. Ос акв порат Нина Ивановна Алчинан тыг тотыглавәсум.

– Хоты пәвилныл бләгын?

– Ам Няхщамвөл пәвилныл бләгум. Тот самын патсум, яныгмасум. Школат Няхщамвөлт ханищтахтасум, тувыл Ханты-Мансийск ӯсн фельдшерыг ханищтахтуңкве минасум. Хунь әсласум, Нумто пәвилн рүпитаңкве кәтвәсум. Акв тәл тот рүпитасум. Хум вәрсум, нйврамыңыг җмтсум, ювле яныгмам пәвлумн вәнтласум. Нумто пәвилн рүпитаңкве воссыгат минасум. Ань Нумто пәвилт блнә мәхум тәва порат телевизор хосыт суссылтавет. Аквта щирыл сәлы ӯрим яласәгыт, җмащакв бләгыт.

Ам тот рүпитамум порат мәхум пуссын ханты манос җрн ләтңыл потыртасыт, руц щирыл ат хәссыт. Ам ос мәньщи ләтңум вәглум, тәнаныл ат торгамтасанум, ләтңанув акван ат җхтасыт. Тән ләтңыл ат хәсәгум, тәрвитың блыс. Ам Элы-пәлумт Люда Самбиндалова тот рүпитас. Тав тай ханты ләтңыл җмщакв

потыртас. Люда мәньщи бпарищ нам кос бньщас, ос такви ханты агирищ блыс. Тав мәхум ләтңанә җмащакв торгамтасанә. Ғтыл Хәльӯсн минас, тот ләккарыг рүпитас.

– Та порат Нумто пәвилт сәлың мәхум сәв блыс?

– Төнт тай сәлың мәхум сака сәв блыс. Ам рүпитамум порат пиркәта щирыл рүпитасыт, бвләт акват пәвилн җхталәгыт, тувыл мөтаныт җхтәгыт, мире тәра та сәвми. Нумто төнт мәнь пәвилквег блыс. Няхщамвөл пүльницат хунь рүпитасум, ханищтахтуңкве Ханты-Мансийск ӯсн кәтыглавәсум. Нумто блнә мәхум ęt тот вәщинхатасум, пәвланылт акв тәл туп рүпитасум, ань арум иң та номияныл.

– Фельшерыг манах тәл ханищтахтасын?

– Хүрум тәл ханищтахтасум. Төнт тай җмащакв блыс, аҗит, пыгыт пуссын рүпитаңкве кәтвәсыт. Ань тай маныр? Рүпитаңкве ке таңхәгын, рүпата наңкинән кинсуңкве җри.

Няхщамвөл пәвил пүльницат Клава Сайнахова ęt сәв тәл рүпитасмән. Тав Ләпмус пәвилныл блы. Ань тай сас пенсият блымән.

– Рүпитан тәланын мансәвит?

– Таи тай ань ат номилум, улпыл 40 тәл сәвит блы, сәв тәл рүпитасум.

Е.М. Шмони́на

Матәгум, улпыл, мансәвит тәл пенсият бләгум, ань ос ат ләвәгум, хотәрувласлум (мувиньты).

– Няхщамвөл пәвилт фельдшерыг рүпитасын?

– Ати, мәнь ләккарыг рүпитасум, та порат пәвлувт яныг пүльница блыс. Фельдшерыг туп Нумто пәвилт блсум. Няхщамвөлт ләккарыг паталавәсум, хунь ләккар аҗим блыс. Төнт тәра номылматвәсум, насати, ләккарыг бләгум, рүпитаңкве та ӯнттыгпавем. Тох тай акваг мәнь ләккарыг рүпитасум. Ғтыл, хунь пүльница лап-пантвес, тыт ФАП ӯнттувес, ам рүпатаныл пөхын-минасум.

– Пәвилт ләккар ань блы?

– Блы, ләккарыг мәньлат пыг Гаврил Ануфриев рүпиты. Юи-бвыл тәлыт

тав палтә вәтихал ялантәгум, улыпл, сәвнүв аҗм бньщуңкве патсум. Ань тав мәнав пусмалтыанә.

– Мансәвит нйврам бньщәгын?

– Ат нйврам бньщигласум. Акв пыгум аҗимыг җмтыс. Ань акв пыгум ос аҗим колтәгланән ęt Хулюмсүнт пәвилт бләг. Акв аҗим ос пыгум Няхщамвөлт. Ань нәлолов апыгриц бньщәгум.

– Нйвраманын ләккарыг ат ханищтахтасын?

– Ати, нәмхотыют ләккарыг ат җмтыс. Ам аҗимн кос ләвыгласум, ләккарыг ханищтахтуңкве восмины, ат тахмаяс, насати, кәлпыл сака пылы. Тох пылым, ләккарыг рүпитаңкве ат вәрми тах. Тиймәгсыл воссыг нәматарыл аты ләвыгласлум.

Людмила ТЕТКИНА

Мань Тагт я ватат үргалан ма олы

Рётың юсвой этпос 17 хөталэт Советский ос Хальүс районуыгт олнэ «Малая Сосьва» намба заповедник рүпитанэтэ пәсныл 50 тәл төвлы. Ань кұщайг тот Борис Предит олы. Тав ётэ хөнтхатыгламум порат ам рүпатаныл урыл китыгласлум. Кұщай хум таи потыртас:

Хосат тағыл үргалым оныщаве

– Мән оlnэ мавт кит федеральный заказникыг туп олэг. «Малая Сосьва» атпан тәл ювле хультум порат рүпитаңкве бвылтахтас ос ётыл Сургутский районт «Юганский» үргалан ма вәрвес.

1928–1951 тәлыт тыт «Кондо-Сосвинский заповедник» олыс ос хөнтлын нак юи-пәлт рүпататэ ёл-пөилттавес. Тыт ма-вөй, газ кинсуңкве патвес ос сәв вөр ёл-сәг-рувес. Төнт үргалан мав ляпат керлөңх вәрвес, махум Сәпса үсныл Ас я вата мус яласаңкве патсыт. Ты лёңх хосыт сәв вөр элы мән тотвес. Ётыл 1976 тәлт заповедник ювле вәрвес ос «Малая Сосьва» намаявес.

Ань «Малая Сосьва» нупыл хұрум заказникыт – Елизаровский, Васпухольский ос Верхне-Кондинский хансым олэгыт. Ань ты мус мән

Раңкитүр үргаласлүв, ань мөт нупыл паттувес. Мән ма-витув үргалым яласэв, сәвсыр научный рүпата

вәрөв. Мансәвит түйт патыс, хоты лүпатат, ййвыт яныгмөгыт, манхурип вөрруит олэгыт ос сәв эрнэ тэлат нэпакын хансэв. Няврамыт ёт рүпитэв, мәнки палтув ос вөвыл-лянув.

Витуй сәвмалтан магсыл вәрвес

Тыт витуй сака мощца олыс, тәнаныл сәвмалтан магсыл заповедник вәрвес. Тамле витуйт Мән

Б. Предит

вавет. Ты үит ань Конда я ватат олмыгтасыт. Тыт олнэ витуянув нөмсат, ёхтум үйитн хот-нявлуңкве патвөсыт.

Ань нөхсыт ос үргалым оныщиянүв. Махумн ошнэ көнтыт ос мөт маснут юнтнэ магсыл сака алыщлавөсыт. Ань тай нөхсыт сака ат новавет, мощ сәвмуңкве патсыт.

Вөрт олнэ үит керлөңхын киттыг-уртвөсыт

Үргалан мав ляпат керлөңх мины. Ань керлөңх та пәлт акв вөрруит олэгыт, акв лүпатат яныгмөгыт, тот ялпыңуй вәщинтасүв, тот сәвнув хәйтнут олы. Ты пәлт мөт лүпатат яныгмөгыт, мөт үит олэгыт. Вөрт акваг яласым, ос таи кәсаласүв, төва үит керлөңх та пәлн минуңкве ат вөрмөгыт манос пилэгыт,

Б. Предит

таимәгсыл акваныл тыт
өлэҕыт, мотананыл – тот
өлэҕыт.

Ань вортолнот акваг
вәщинтэв, ос сәвмөгыт.
Акв порат учёный хөтпат
ёт Мәнь Тагт я хосыт
экспедициян ялсүв. Лёң-
хув хоса олыс, мән сәв
бензин ёт-висүв ос пәг-
пұхталасүв ос ювле
миннэ мәгсыл тәрвитың
пұшқат я вәтат хультуп-
тасүв. Ювле хунь йисүв,
акв пұшқав ат хөнтыслув,
вортолнотын ёт-лапаяп-
тыма. Тав тай номтың,
вәгтэ, бензин сака пасы.
Та порат сака сәв мәнь-
уй, лёмвуй олыс. Ты бен-
зиныл пулиг-сартхатас,
лёмвуйн ул вос пураве.

Дунаевыт оlnэ мәнаныл

Пёс йис порат ты мāt
Шухтункурт, Хангокурт ос
мөт пәвлыт үнлысыт, тыт
Дунаевыт колтагыл олыс.
Заповедник хунь вәрвес,
мәньщит тот үргалан
хөтпаг рүпитасыт. Ань
тот воссыг нәмхотыют ат
олы. Яныг мәхум атимыг
ёмтсыт, мәньлат хөтпат
ләкква-миныгласыт, тох
пәвлыт мир тәл хульт-
сыт. Коланыл хосат ёл-
лоньхатасыт. «Малая
Сосьва» заповедникыт
сәв тәл Павел Дунаев
рүпитас, пенсиян минас,
ань Советский үст олы.
Тав оlnэ колэ ань ты мус
үнлы. Инспекторыт вөрт
яласэҕыт, тав колэт эт
хүлэҕыт.

Мәньщит ялпың мән-
аныл, савынканыл ос
өлэҕыт. Павел Дунаев
тув ёхталәлы. Мән тай
тув щар ат новхатэв, ат
ялантэв. Заповедникыт
рүпитан хум акв порат
вөрныл сакыт тотыс. Ки-
тыгласлүв, хөт висанэ,
ювле ләвыс, эртум вөрт
хөнтыс. Лявильтаслүв,
вөрн ювле тотуңкве лә-
выслүв. Ам рүпитан хөт-
патн акваг ләвөгум, тув ул
вос ялантэҕыт, тув щар ул
вос новхатэҕыт.

Рүпитан мәхум урыл

Ань сака мощца ол-
ныл ойтавёв, мәхманум
пуссын кәркамыт, тәнки
рүпатаныл сака эруп-
тыяныл кос, тувыл тәнки
щәмьяныл тыттуңкве ос
эрёҕыт. Тымәгсыл төва
хөтпанув мөт рүпитан
миныгласыт. Мән үргалан
мәв федеральныг ләва-
ве, олныл Москва үсныл
ойтавёв. Мөт заказникыт
олныл пуссын округ мир-
кол пәлыл тәставет. Тән
тай сәвнув олныл мивет,
ёмаснув оlnэҕыт.

Вөрт акваг яласэв, тот
яласан мәгсыл сәв бен-
зин эри, сәвсыр хәпыт,
«Бураныт», моторыт ос
эрёҕыт. Мән нуплув Ели-
заровский заказник хас-
вес. Ты үргалан мә Ханты-
Мансийский районт олы,
Советский үсныл хүрум-
сәт арыгкем вёрыста
миннэ лёңхе. Тув яlnэ
мәгсыл сәв бензин эри.
Олныл щар ат төвләвёв.

Акв порат тай олныл
ёмащакв тәстувесүв.
Советский үст рүпитан
колув ёмащакв щёпитас-
лүв. Ты колув 1970 тәлыт
порат үнттувес, колалатэ
пасапас. Итипәлаг юв-
миннэв элы-пәлт рүпитан
пасананув плёнкал лап-
пантсанүв, йти ке рак-
валтахты, нумыл витыл
ул вос пәсгавет. Ётыл ко-
лув ёмащакв щёпитавес,
мән акв колнакыт музей

колнак вәрсүв, няврамыт
тув вөвиньтыянүв, рүпа-
тав урыл потыртэв, сәвсыр
суссылтап вәрыглэв.

Акв яныг рүпата вәрёҕыт

Советский район сәв
тәл «Кондинские озёра»
нампә үргалан мә рүпи-
ты. Тән ётаныл акваг вай-
хатэв, мән пуссын акваг
яныг рүпата вәрёв.

Тән үргалан мәныл
природный парк ләваве.

Мәхум тув ләхс атуңкве,
пил вәтуңкве, хүл алыш-
лаңкве, вөрн ялантаң-
кве вөрмөгыт. Тән мәхум
вөрт үшлахтуңкве тәнки
вөвияныл, ты вәрмаль
мәгсыл тән вөрт яныг кол
үнттысыт. Советский үст
оlnэ мир тув ялантаңкве
сака эруптэҕыт.

«Малая Сосьва» нампә
мāt щар нәматыр вәруң-
кве ат рөви. Мән туп нас
сунсуңкве вөрмөв. Вөрт
йив ёл ке рагатас, тав тот
та хульты, мәнәвн тәве
сартуңкве ат рөви. Хәйт-
нут сәлы ке аластэ, юв-
тэстэ, ос ат новхатэв, нас
сунсэв, ос нәпакын ёл-
хансэв. Ты үргалан мән
мәхум ат тәртыянүв.

Борис Витальевич ос
таи ләвыс, атятэ ёт мәнь
тәгыл вөрт яласас, тым-
мәгсыл яныгман мātэ
сака янытлытэ, такви рү-
пататэ эруптытэ.

Людмила ТЕТКИНА

Пёс потрыт

Ты тал «Лүймә сәрипос» мәнщи газета 37 тәлэ төвлыс. Ам овыл газета хонтаслым, тав рётың юсвой этпос 11 хөталэт 1989 тәлт тәратым олыс. Ты элы-пал «Ленинская правда» газетат мәнщи ләтңыл потрыт хасвёсыт.

1989 тәлт вәрим газета ләпс

Ам 1989 тәл порат нәглым газета ловиньтаслум. Ань газетав мән нәпак-лөмтыт тәратаве, 16 лөпсыт оныщи. Төнт яныг кит нәпак-лөмтыт потрыт хансым олыс. Сәртын газета этпост кит щёс тәратавес. Тувыл ань кит щёс этпосыт нәпак щирыг нәглы.

Ёмщакв сунсаслым, маньур ул мәнщи мәхумыт хансасыт. Төнт мәхумыт ляххалыт пролетариатыт, КПСС, окружной сапрәният, народный депутатыт пәрияп, СССР народный депутатыт съезданылт, тәрвитаң вәрмалит урыл колхоз ос совхоз урыл хансасыт. Тувыл төва потрыт руш ләтыңныл толмашла-сыт. Тот пұмаш мөйтыт ос элумхөлас урыл хансым потрыт олыс.

1989 тәлт тамле хөтпат газета щёпитасыт: К.В. Афанасьева, Н.М. Садомин, Н.В. Сайнахова, А.Р. Станиславец, Р.К. Партанова, Т. С. Гоголева, Т. Канева.

Тамле пұмаш потрыт хөнтасум:

1989 тәлт мәнполь этпос 25 хөталэт №4 (6) хансым потыр: «Паттыгләлыныт»

– Народный депутатыт окружной Совет VII сессиятэ автономный

округув народный депутатыт Совет исполкоме председателиг Александр Васильевич Филипенко пәриявес...

«Тән мирн пәриявёсыт» - Яныгпөль этпос 8 хөталэт 1989 тәлт №5 (7) хансым потыр.

– Мәнполь этпос 26-ыт хөталэт народный депутатыт пәриявёсыт. Тыт хөтпат наманыл сәвнупал мәгыс пәрияхтын мәхумыт номтаныл патсыт: Ханты-Мансийский соссаң мән 747 номерың пәрияхтын округ хосыт Айпин Еремей Данилович пәриявес...

«Ляххал» - Яңк нәтнэ этпос 9 хөталэт 1989 тәлт №7 (9) хансым потыр.

– РСФСР Минсобесыт яңк нәтнэ этпос 10 хөталэт 1986 тәлт пирмайтым постановление хосыт рұпата стаж ат ошнэ лүймә сосса мир пенсиян квәлнэ нотаныл ёхтын порат миркол сосса бюджетныл (олнытныл) этпос 40 солкөви ойтаве.

«Ос та кот тәл хультсүв». 30 хөтал вәт сәграпнал этпос 1989 тәлт №22 (24) Г.Вьюткин хансым потыр.

– Саранпәвлыт кит экспедиция, совхоз ос тыналахтын рыбкооп. Совхозт сәлыт оныщавет, хұл, воруит алыщавет, охсарыт янмалтавет. Мис поснэ кол олы, нйврам садикыт, интернат, пұльница щаквитыл мивет.

Совхоз пилорама, 50 нйврамыт ялантан садик, столярка, кит китквартирный кол ұнттавет. 170 элмхөлас оlnэ кол винэ мәгыс акв юи-пәлт лүлөгыт. РТП ос экспедицият рұпитан мирн колыт оs ат төвылхатэгыт. Щар лүльсың пәвлыт сосса мир колыл мивет. Совхоз тамле решение пирмай-тас – нёвиль государстван миңкве, ос кот совхозт хультуптаңкве, ты котыт сәлың мәхмытн, хұл алышлан, пенсият оlnэ мирн майлыгланкве, пұрка юнтнэ мәгыс ос рұпата маснут щёпитан мәгыс. Ты вәрмалы мәгыс 2 сөтыра 500 сәлы эрмыгыл.

Ань тыт оlnэ мир пуссын валенкал яласэгыт, ати танки йис тәгыл оlnэ маснутанылтыл. Хультнэ котыл рөви пұрка юнтуңкве ос ләпкат тыналаңкве, мөт организацият ёт техника, кол ұнттын пормасыт мәгыс пөнтхатаңкве...

Пёс газетат пұмаш мөйтыт хансым оләгыт. Ам акв тамле мөйт хөнтасым, тав 1989 тәлт рётың юсвой этпос 11 хөталэт 1(3) хансым олы. Пёс йис мәнщи мөйт мөйтастэ **Мария Константиновна Албина**.

Яныгэква олы. Этигёмты, щёвал нәе пәлтыс, пұт вәри. Ань тав оныщи агиришиг, пыгришиг. Тән ань эти кон квәлэг. Этпос ляльт нөңхаль мувиньтэг, вәрыглахтэг, тулөвланән такталэг. Аквматэртн щашёкватән палт ты рагатасбиг. Нумыл ёл матыр юв. Ань яныг эква нөңхаль сунсы, этпос нумн атим. Матыр сәмыл поталы ёлаль юв. Тувыл эква ёрнхүрге хот-равтасастэ. Хұрыг кйвырн нйврамыг юнтумтасаге, лөхсәм паттан та мәгумтасаге.

Тувыл нйнь аны пасанын ұнттыс. Нэмат хоса ати, нумыл этпос ёл та ёхтыс, ави сөплаг ёт юв та рагатас. Эква нупыл ләви: «Сака мувиньтам утыг хоталь минасбиг?»

Ань солвал та потырты: «Нйврамыгн мувиньтавёсын, наң ёл та ювын. Ам элумхөласн пұтын тәратавем, ат ты кантмавем. Наң тай ёл ювын».

Нйнь потыртаңкве патыс: «Ань наң кит нйврамыг тэсын, тыил хунь пөйтэгын. Ам исум витн пинавем. Тэлыгтавем, элумхөласн таңравем. Нйниг вәравем, исум кұрн ұнтта-вем. Кон вивем, элумхөласн пұлиг-якытлавам, ам ат ты кантмавем. Наң элумхөлас тэңкв йисын».

Ань этпос кон та ояс, ави сөплатэ тув натапастэ. Эква сунсы нөңхаль, ань этпос лүли. Юв щалты. Нйврамыг хұрыгныл хәлатавесбиг. Ань та оләгыт, ань та щунёгыт.

Газетат пёс хаштәл ләтың хөнтасум. Ташир мәнщи мәхумыт ёмщакве потрыт, ляххалыт хансасыт. Вос элаль мәнки ләтңув лылыңыг олы.

Галина ДУНАЕВА

Этпос намыт урыл

Ань өлнэ төрмүвт хөталыт такем молях минэгыт, нэмхотталыт ат алымёгын. Тал өвылмахтыгылы, аквты щёс та холыгыпи. Ущты тўя палаг өлыс, хөнтмынт таквсыиг ёмтум. Ущты таквсы өлыс, хөнтмынт тал котильн ёхтум. Пёс маныщит тэлы этпосыт тэлыг ловиньтасаныл. Тэлы тэрвитың өлыс, тэлы этпосыт сака ащирмаңыт өлсыт, сав ульйив сәгруңкв эрыс.

Щанюм пустагыл өлмёт савсыр потыр анузн потырталас. Тахольтыл потранэ ёл-хассанум, ань төва порат хунтлә-лыгыляну. Аквнакт мён этпос намыт урыл потыр-тасмён:

– **Щаня, тэлы этпосыт урыл хумыс лавёгын?**

– Вати хөтал этпос ләщал нэ акв пәсса пәя тох мовал юнтытэ, та йтимлы. Акв пәсса пәятэ – холытан. Кит хөтал юнты. Пәсса пәя юнтнэ этпос – ноябрь.

– **Акв пәятэ туп юнтытэ?**

– Акватэ туп юнтытэ. Вати хөтал – пәсса пәя юнтнэ этпос.

– **Ос та тулөвланэ, тай ос?**

– Тай тох та хультэгыт.

– **Тох та хульты?**

– А-а, мөт щёс өс ущ. Пәсса пәя юнтнэ этпосыг, лавьяныл – ноябрь. Декабрь – ват сәграпнал саквалан этпос. Сәграпыл ульйив сәгрёгыт, ват сәграпнал сакватэгыт.

– **Такем та ащирмаң?**

– Ос кёр ат өньщёгыт.

– **Ос ащирмаң, касың хөтал ульйив та сәгри.**

– Касың хөтал өрас, хоса өрас, тыкем патытт, май, щёвалн тўщтавет. Халталэгыт.

– **Касың хөтал сәграпнал сакваты?**

– Касың хөтал сәграпнал сакваты, ват сәграп-

нал саквалан этпост. Ульйив сартнэ кёр ат өньщи: сәграпыл охсты, халыты. Ощца таргытыл та сәгри, осың тарыг ат вёрми.

Аквпис та сәгранты касың хөтал. Кёр тал: нас охстытэ, тувыл халытыянэ. Ват сәграпнал та сакваты.

Пәсса пәя юнтнэ этпос, акв этпосэ - ват сәграпнал саквалан этпос. Та юи-пал этпос ос матыр нампэ – хот-ёрувласлум. Пёс мэхум тащир та өлсыт. Ульйив сартнэ кёр атим. Атэ тамле кёр, атэ маныр.

– **Катыңкёр өс ат өньщи?**

– Өс ат өньщи. Ань тай ульйив сартнэ мәссынал молях. Ульйив сартнэ мәссынал лөлюмтәлэгыт, матсомит та сартлыгтэгыт.

– **Пёс тай тамле катыңкёрыл минувет өс хот-щәгтнувыт, лавнувыт: «Кўстыр».**

– А-а, кўстырнув. Пёс утыт ульйив сартын кёр ат өньщёгыт. Туп щёвалыңыт. Коланыл мәнит, май. Лавёгыт, мән кол сыс колув яныт колыт, щёвалаңыт тувыл. Мөт-мөт мят посым нас пайтахты. Щёвал тўщтэгыт, уля нёлме кон хосыгхаты.

– **Ос щёвалэ харыгылы нумын өс матыр лап-пулуптанут өньщи?**

– Лап-пантытэ. Пулп юи-пәлт сәс пулп вәрнэт, тув пулпасаптытэ. Коны-

Хулюмсүнт павыл, Н. Маслова вәрум хурит

пәл ос тамле мат өс пум хўрыг ман матыр, сәйт талыхн нәгим өлы өс тув пинумтаве.

– **Тай хотмус ләваве?**

– А-а. Щёвал пулп. Кўщта эква мөйтың, ань сәс пулпе юи-пәлыл пухмамтэ, пулпе ёл-рагатам, нөх-пёлайиме. Я-ты, колэ әл ты лумщувес. Маныр тыяныт вәгыл сәмыл посым пайтахты? Тув хәйтсум – ань сәс пулп әращн рагатам – ты тэве, щёвал

сүнтэ сәмлыг восыйиме. Пыге юн әпат ханы.

– **Такви юн атим?**

– Такви ульйив сәгрынэт нәңки элыннув. Пәвыл өвыл акваг ультэмыг щарим өлыс. Төсам ййвыт щар самт лөлянтэгыт, тотнув сәгри.

Тох та пёс мэхманув өлсыт, талавн ащирма-ныл ат пилсыт. Мән лавёв ащирм.

Анна АЛГАДЬЕВА

Нэ лёккарыг рүпитас ос ань юнсахаты

Л.В. Айваседа

Любовь Васильевна Айваседа ханты нэ, тав Сургутский район Ермаково павылт 1960 тәлт самын патыс. Тән мәнһ порат щёмьяң тәгыл йис мāt яныгмасыт. Хунь школан бвыл классын ёхтыс, руц лātңыл потыртаңкве щар ат хāсыс.

Тав бвыл классыт Ермаково павылт ханищ-тахтас. Тувыл Ляминский павыл школа-интернатын тотвес, нёлолов класс тот āстлас. Та ю-пәлт ос элаль Тюмень үс институтн лёккар нэг ханищтахтуңкве минас. **Любовь Васильевна Айваседа** тох лавыс:

– Тюмень үс институтт юи-бвыл курсыт ханищтахтамум порат хум вār-сум. Тувыл тот пүльницат практика щирыл мощ рүпитасум. Ос ханищтахтын мәнһл иң ат āстласум, нярврамум самын патыс. Ты хосыт экзаменит миңкве ат вёрмысанум ос нярврамың тәгыл ювле пāvлумн минасум. Ётыл институт пāvылт пицмал кётвёсум, ханищтахтын тэлам āстлаңкве вёввё-

сум. Ам минасум, эрнэ экзаменитпуссын ёмщакв мисанум, диплом нэпакыл та майвёсум.

Мәнһлат нэ 1987 тәлт Сургутский район Русскинской павыл пүльницат мәнһ лёккарыг рү-питаңкве бвылтахтас. Пуссын аквёет хус тәлт тот мāхум пусмалтым рүпитас. Хунь атпан тәлэ тōвлыс, тав пүльницаныл пōхын минас, рүпитан мātэ мәнһлат лёккарытн хультуптастэ. Пāvлың мā-хум таве ёмщакв вāганыл, ёмас хōтпаг лāvияныл.

Тувыл Любовь Васильевна айнэ витхот-сыстамтан станциян рүпитаңкве вёввес. Нэ Когалым үст ты тэла щирыл мощ ханищтахтас ос рүпитаңкве тув патхатас. Тот тав акв этэ-хōталэ рүпиты, тувыл

үщлахты. Ты сыс юн бльнэ сāvсыр вārмалит вārуңкве āлымы.

Ты ханты нэкве катыл сāvсыр пормасыт мāщтырлаңкве ос юнсахатуңкве школат бвылтахтас. Тот тав сāvсыр нётнэ пормасыт вārыс, тымāгыс тав акваг янытлавес. Ань пāvлэт манос мōт мāt матыр ялпың хōтал вārыглаве, тав акваг тув вōвиньтāлаве. Нэ тот пормасанэ мирн суссылтыанэ, мāхум матыр ёвтуңкве вёрмёгыт.

Мōлты тәлт Когалым үст нефтяникыт округт бльнэ сосса мāхум мāгыс яныг конференция щёпитāl-сыт, тув сāv хōтпа акванатхатыгласыт. Та порат нэ такви вārум пормасанэ тув тотыгласанэ, мāхум сака пүмщалахтасыт.

Любовь Васильевна лāvме щирыл, тот рүпитан «Сургутнефтегаз» нампа мā-вōй мāныл нōх-винэ компания сосса мāхманувн ёмщакв нётэгыт. Нефтяникыт ос округ кўщаянув сосса мирн нётмил вārнэ мāгыс программа хассыт. Ты

хосыт йис мā ляпат рүпитан нефтяникыт сосса мāхумн компенсация олн ойтэгыт, сāлыт үрнэ мāн миннэ мус лёңхыт сыстамтэгыт, тэлы порат яласан мāгыс «Буран» ос бензин мыгыт ос мōт тэла щирыл нётэгыт.

Любовь Васильевна бйкатэнтыл нила нярвран янмалтасыг: хўрум пыг, акв āги. Пыганэ школа āстлан юи-пәлт элаль ханищтахтуңкве ат кāсашасыт. Тән ань пуссын мā-вōй нōх-винэ мāt рүпитэгыт. Александр машинистыг рүпиты, Виталий ос Волода операторыг бльг. Агитэ Светлана бс омаэт хольт лёккарыг ханищтахтас, институт āстлас. Ань тав Сургут үс пүльницат лаборантыг блы. Ты рүпата тавён сака мўсты.

Нэ сāv апыг бньщи. Тәнаныл пуссын хорамың маснутыл юнтсанэ. Ялпың хōталыт блыглан порат, ёт тотыглыанэ, сосса мир бльнэ-хўлнэ тэлатын ханищтыанэ. Апанэ тав этэ щāгтым мўйлэгыт.

Николай МЕРОВ

Лүймә сәрипос
(Северная заря)
№ 3 (1357), 12.02.2026

Соучредители
Дума, Правительство
ХМАО – Югры

Издатель
Департамент внутренней
политики
ХМАО – Югры

Редакция
ВРИО главного редактора –
Рагимов Н.В.
Телефон (3467) 33-17-52 (д 502)

Заместитель гл.редактора –
Кондина Г.Р.
Телефон (3467) 33-17-52 (д 501)

Ответственный секретарь –
Ромбандеева С.М.
Телефон (3467) 33-17-52 (д 507)

Адрес редакции и издателя:
628011, г.Ханты-Мансийск,
ул.Комсомольская, 31
тел./факс (3467) 33-17-52 (д 510)

E-mail: gazeta@khanty-yasang.ru
Газета размещена на сайте
www.khanty-yasang.ru

Отпечатано:
ООО «Печатный Мир»
г. Сургут»,
ул. Маяковского, д. 14.

Индексы 04399, 54399
Тираж 1710 экз.
Заказ 485

Цена свободная
Мнение авторов
публикаций не
обязательно отражает
точку зрения редакции.

Газета зарегистрирована
Управлением Федеральной

службы по надзору
в сфере связи,
информационных
технологий и массовых
коммуникаций
по Тюменской области,
ХМАО-Югре и ЯНАО.

Свидетельство
о регистрации
ПИ №ТУ 72-00795
от 23 января 2013 г.

12+